

YAĞMA KÜLTÜRÜYLE ÜRETİM KÜLTÜRÜ ARASINDA TÜRKLERİN “DEVLET” İDEALİ

Ahmet Burçin YERELİ

1. Giriş

Bu çalışmanın asıl maksadı, Türklük Bilimi içinde az incelenen ekonomi alanı üzerinde durmak ve ekonomi ve sosyoloji ekseninde Türklerin üretim kültürüne yönelik tespitlerde bulunmaktır. Üretim kültürü sosyolojik tahlillerin en can alıcı noktasını oluşturmaktadır. Tarih boyunca üretim kültürüne sahip topluluklar ancak medeniyet inşa edebilmişlerdir. Çin medeniyeti, Hindistan medeniyeti, İran medeniyeti, Mısır medeniyeti, Arap medeniyeti gibi Türk medeniyeti de Türklerin sahip olduğu üretim kültürünün doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bugünkü coğrafi ve siyasi yapıları itibarıyla ne Çin, ne Hindistan, ne İran, ne Mısır, ne Arap Yarımadası'ndaki ülkeler ne de Türkiye ya da Orta Asya'daki Türk devletleri yukarıda sayılan medeniyetleri temsil etmemektedirler. Günümüzün emsal medeniyeti sanayi devrimi sonrasının Avrupa medeniyetidir. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın temsil ettiği medeniyet anlayışı da sanayi devrimi sonrası şekillenen üretim ve ticaret kültürünün bir uzantısıdır.

Geçmişte aynı beldede birlikte yaşayan insan topluluklarını bir araya getiren ve onları bir arada tutan şey ortak çıkarlardır. Yaşamlarını devam ettirebilmek ve gereksinimlerini en iyi şekilde karşılayabilmek için üretmek, daha verimli ve daha çok üretmek maksadıyla büyük yerleşim alanlarında bir araya gelmişlerdir. Aralarında ortaya çıkan çatışmaları çözmek ve birlikte oluşturdukları mülkiyet ve refah düzenini dış tehditlerden korumak için devlet örgütüne ihtiyaç duymuşlardır. Bu noktada iki temel kamu hizmeti olarak karşımıza çıkan adalet ve savunma (ya da güvenlik) hizmetleri devlet örgütünün ortaya çıkışındaki en temel kamusal ihtiyaçlardır. İhtiyaç kavramı ise ekonomi biliminin ve ekonomi bilimine bağlı olarak gelişen tüm diğer bilimlerin temelidir.

Medeniyet inşa etmiş tüm diğer milletler gibi Türklerin de medeniyetini temsil eden kendi üretim kültürleridir. En eski Çin kaynaklarında da sözü edildiği gibi; *Demirci Türkler* kendi tunç medeniyetlerini tarihin en eski dönemlerinde inşa etmişlerdir. Türkler için kullanılan “demirci” sıfatı onların maharetini ve üretkenliklerini ispat etmeye yarayacak en temel araçtır.

2. Zenginlik Yolu: Üretim ve Yağma

Zenginlik iktisadi bir kavramdır. En basit anlamıyla bireyin her türlü ihtiyacını zamanında karşılayabilme gücüdür. Kişi ihtiyaç duyduğu bir şeyi o an veya hiçbir zaman karşılayamıyorsa, o zaman yoksulluk ya da yoksunluk gibi kavramlar söz konusu olabilmektedir. Günümüzde zenginlik değişim aracı olan para cinsinden, hatta uluslararası siyasi gücü temsil eden ülkelerin ulusal paraları cinsinden ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşım tamamen iktisadi sömürgecilik anlayışına dayalı olup ekonominin temel kurallarına uygun değildir. Zenginliğin asıl ölçüsü üretimdir. Zenginliğin en temel göstergesi tüketilebilecek mal ve hizmetlerin bolluğu ve bireylerin bu mal ve hizmetlere ulaşım kolaylığıdır.

Bu yaklaşım çerçevesinde konu ele alınacak olursa, tarih boyunca zenginliğe giden başlıca iki yol olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki üretim, ikincisi ise yağma'dır. Üretim, üretim faktörlerinin kullanılması sonucunda tüketilecek mal ve hizmetlerin meydana getirilmesidir. Karşılığında üretim faktörleri kullanılmaktadır. Yağma ise üretilmiş mal ve hizmetlere el konulmasıdır. Yağmanın bedeli, yağmacıların hayatlarıdır. Bedel çok yüksek, risk büyük ama bunun karşılığında umulan getiri de tatmin edicidir. Üretmek zengin olmak, kuşaklara yayılan, uzun ve meşakkatli bir süreçtir. Sermaye ve teknik bilgi birikimi sonucunda gelecek kuşaklara kalan önemli bir mirastır. Yağmalayarak elde edilen zenginlik kısa dönemli ve geçicidir.

Yağmacıların zürriyet beklentisi yoktur. Dolayısıyla yağmacı toplulukların uzun dönemli bir devlet düzenine sahip olmaları çok güçtür.

Üretim kültürüne dayalı devlet düzeni kurumsal yapısı ve gelenekleri ile uzun dönemli olmuş ve buna bağlı olarak büyük medeniyetlerin ortaya çıkmasına imkân vermiştir. Bu topluluklar kendi üretim düzenlerini, elde ettikleri refahın paylaşımı adil olduğu sürece koruma gayreti içinde olmuşlardır.

Türkler bozkır halklarını kendi egemenlikleri altında toplamışlar, onların ekonomik özgürlüklerini muhafaza etmişler ve bozkır halklarının kendi örfü, kendi inancı, kendi dili ile yaşamasına izin vermişlerdir. Türk devlet geleneği, Avrupalı sömürgecilerin müstemlekeci anlayışından oldukça uzaktır. Türk devletlerini idare edenler, boyundurukları altındaki halkların kendi içlerindeki ve birbirleriyle olan uyumsuzluklarını en adil şekilde çözmeyi en önemli kamusal hizmet olarak kabul etmişlerdir. Buna karşın yağma, savaş hukukunun doğal bir müessesesi olarak Türk devlet geleneği içinde de mevcut olmuştur. Yağma; önceden kendilerine tebliğ edilmek suretiyle Türk idaresi altına girmek istemeyenlerin, daha sonradan yapılan savaşı kaybetmeleri halinde maruz kaldıkları bir tür savaş tazminatıdır. Yağmanın süresi ve şekli belli esaslara bağlanmış olduğu için yağma kurallarına uymayanların çoğu zaman cezalandırıldığı da görülmüştür. Ancak Türkler, orta Avrupa halklarının daha sonradan onlara yakıştırdığı biçimde sistematik yağmacı bir topluluk ya da yağmacı bir devlet düzeninin sahibi hiçbir zaman olmamışlardır. Buna karşın Türk tarihinde de belli dönemlerde yağmacı kabileler ya da yağmacı gruplar ortaya çıkmış ve hatta bu yağmacılar başka Türk yerleşim yerlerini yağmalamışlar ve yok etmişlerdir.

3. Üretim Kültürünün Yapısal Özellikleri

Toplumsal yapı içinde üretim kültürünün göstergesi olarak ele alabileceğimiz özellikleri şu şekilde sayabiliriz:

- Uzun dönemlidir,
- Meşakkatlidir,
- Yapıcıdır,
- Uzlaştırıcıdır,
- Bilgi ve beceri gerektirir,
- Sermaye birikimi esastır,
- Yerleşik düzen gerektirir,
- Ortak hukuk mevcuttur,
- Gönüllü itaat esastır,
- Ahlaki değerlere saygılıdır,
- Mülkiyet özgürlüğü kutsaldır,
- Aile bağları güçlüdür.

Üretim kültürü uzun dönemli bir sürece bağlı olarak gelişen ve karşılıklı uzlaşmayı esas alan bir olgudur. Birbirinden farklı örf, inanca, dile sahip toplulukları ortak bir refah ideali çevresinde bir araya getirebilme kudretine sahiptir. Hatta bu toplulukları ortak bir kamu düzeni altında, ortak kurallara uymaya razı edecek kadar cazip yönleri mevcuttur. Üretim kültürü uzun dönemli olduğu için aynı zamanda meşakkatlidir de. Kuşaklara yayılan bir çaba ve yavaş yavaş gelen bir refah dolayısıyla, kısa vadeli düşünen bireyler açısından pek cazip karşılanmaz. O nedenle sağlıklı bir inanç yapısı ve güçlü bir ahlaki değerler manzumesine sahip toplumlar tarafından benimsenebilecek bir süreçtir. Üstelik bireyler bu sürece ve bu sürecin temsil ettiği devlet

otoritesine ve bu otorite tarafından öngörülen kurallara gönüllü olarak itaat ederler. Devlet otoritesine itaatsizlik ahlaksızca bir davranış olarak algılanır¹.

Üretim kültürü mülkiyet özgürlüğü esasına dayanır. Mülkiyet kutsaldır ve kimsenin mülküne rastgele müdahale edilemez. Hatta üretim kültürünü temsil eden devlet anlayışı mülkiyet özgürlüğünü garanti altına almıştır. Mülkiyet özgürlüğü, kanun önünde eşitlik ilkesi ile birlikte düşünülmekte ve anlamını bu ilke ile pekiştirmektedir.

Üretim kültürü yerleşik düzen oluşturmuş topluluklara mahsustur. Yerleşik olmadan üretim kültürünü geliştirmek neredeyse imkânsızdır. Üretim kültürünü geliştiren ve pekiştiren ise mübadele, yani ticarettir. Üretim kültürü oluşturan toplumların yerleşim merkezlerinin aynı zamanda tarih boyunca da önemli pazar yerleri olduğu bilinmektedir.

Üretim kültürünün en önemli göstergesi ise aile müessesesidir. Devlet örgütünden önceki örgüt yapısı olan aile ve aile içindeki tüm değerler üretim kültüründe kutsaldır. Devlet otoritesi hiçbir zaman hane içine hâkim değildir. Hane içi dokunulmaz ve hane içindeki tüm değerler devlet egemenliği altına girildikten sonra müktesepir.

4. Yağma Kültürünün Yapısal Özellikleri

Daha önce de ifade edildiği biçimde yağma; üretilmiş değerlere ya da mülke el koymak veya bunları zor ve şiddet kullanarak elde etmektir. Yağmayı kültürel bir olgu olarak ele almak belki kültür kavramı açısından rahatsız edici bir yaklaşım olabilir. Ancak sanayi devrimi sürecinde batı Avrupa ülkeleri ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri tarafından benimsenen sistematik yağmacılık anlayışı, yağmanın da kültürel bir olgu haline geldiği şeklinde yorumlanabilir. Bu ülkelerdeki bireylerin önemli bir kısmı başka halkları sömürmeyi doğal bir hak olarak kendilerinde gören kamu yönetimlerine destek vermişlerdir veya vermektedirler.

Yağma kültürünü tanımlayan özellikleri şu şekilde ele alabiliriz:

- Kısa dönemlidir,
- Risklidir,
- Yıkıcıdır,
- Kaba kuvvete dayanır,
- Sermaye gerekmez,
- Hareketli bir yaşam ister,
- Ortak hukuk basit kurallara dayanır,
- Adaletin temeli eşit bölüşümdür,
- Gayriahlakidir,
- Ortak mülkiyet esastır,
- Güce boyun eğilir,
- Yağma kültürü üretim kültürüne baskındır,
- Aile kurumu önemsizdir hatta yoktur.

Yağmacı toplumların düzeni kısa dönemlidir. Etraflarına zarar veren yağmacılar ya başka yağmacılar ya da güçlü diğer toplumlar tarafından ortadan kaldırılmışlardır. Yağmacılığın en cazip yanı kişiye kendi ömrü içinde sınırsız bir refah gücü vaat etmesidir. İnsan fıtrati içinde yağmacılığı da barındırır. O nedenle din ve ahlak kuralları yağmacılığı sürekli dışlamışlardır.

¹ Unutulmamalıdır ki böyle bir itaat anlayışının, diktatörce tutum sergileyen hükümdarlar tarafından kötü niyetle kullanılma riski de bulunmaktadır.

Üretim kültürü meşakkatli ve uzun soluklu bir zenginleşme sürecini ifade ederken bunun kuşaklara yayılan bir hal aldığını daha önce söylemiştik. Böyle uzun bir süreyi göze alamayan ve kendi ömrü dâhilinde zengin olmayı arzulayan yağmacılar, tüm ahlak kurallarını hiçe sayarak ve kendi canlarını ortaya koyarak olabildiğince zengin olmanın hayaliyle yağma kültürünün bir parçası haline dönüşmüşlerdir. Bu açıdan bakıldığında yağma kültürü baskın kültürdür. Üretim kültüründeki topluluklarda ahlak zafiyetine yol açarak onları yağmacı gruplar haline dönüştürmek son derece kolay olmakta; buna karşın yağmacı topluluklar üretim kültürüne kolay adapte edilememektedirler.

Gücün ve kaba kuvvetin esas olduğu yağmacı topluluklarda mülkiyet ortak kabul edilmiş ve adaletin temeli ganimetin eşit paylaşımına dayandırılmıştır. Yağma kültürünün en eski müessesesi faiz'dir. Nakit sermaye gücünü elinde bulunduranın bu güce dayalı olarak uyguladığı ve son derece basit bir yağmacılık tekniği olan faiz müessesesi tüm tek tanrılı dinlerde yasaklanmış, toplumsal yapı içinde de çoğunlukla gayriahlaki kabul edilmiştir.

On dokuzuncu yüzyılda yağma kültürü ideolojik tabanını entelektüel düzeye taşımış ve devrimci sosyalizm anlayışıyla bambaşka bir yapıya bürünmüştür. Bu ideoloji devrim marifetiyle mülke el koymayı ahlaki bir kılıfa sokmuş ve ortak mülkiyet ve eşit paylaşım idealini toplumsal refahın olmazsa olmaz koşulu haline getirmiştir. Mülk sahibi olanların mülklerine el koymayı, daha önce kendilerinden yağmalanan değerleri yağmalayarak geri alma biçiminde ve adeta kısasa kısas anlayışıyla bir hak olarak tanımlamıştır. Yugoslavya'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında çıkarılan bir kanun ile halk düşmanlığı mahkeme kararıyla sabit olanların mülklerine el konulması esası benimsenmiş ve yağmacılık demokratik bir platforma oturtulmak istenmiştir.

Nihayet aile kurumu ve aile içindeki değerler yağma kültüründe asgari düzeye indirgenmiş ya da tamamen ortadan kalkmıştır. Yağmacılık tamamen egoizme dayandığı için yağmacıların zürriyet beklentisi de olmamıştır. Aslında, yağma kültürünü kısa dönemli kılan en önemli etkenlerden bir tanesi de aile kurumunun zayıflığıdır.

5. Türklerde Üretim Kültürü

Teoman Han'ın doğum tarihi olan MÖ 229 yılını Hunların başlangıcı olarak kabul edersek, Türklerin bugüne kadar gelen tarihini 2.240 yıl geriye götürebiliriz. Yazılı belgelere dayandırabildiğimiz ve içinde Türk adı geçen tarih ise, bugün bilebildiğimiz kadarıyla, Bizans kaynaklarında 400'lerde, Çin kaynaklarında ise 600'lerde başlamaktadır.

Arkeolojik bilgilere dayandırılan Türk tarihi ise MÖ 3000'lere kadar gitmektedir. Bugünkü Hakasya'da, Sibirya'nın Abakan bölgesindeki ormanlarda, demircilikle uğraşan halklar Türk tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Arkeolojik araştırmalar, Orta Asya Türk Kültürü'nü Yontma Taş (Paleolitik) Devri'ne kadar götürmektedir. Arkeolojik kazılarda elde edilen bulgular, Cilalı Taş (Neolitik) ve Tunç Devri'nin Orta Asya Türk Kültür Tarihi için büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Kuzey Altayların batısında bulunan Minnussinsk'te ortaya çıkarılan Afanasyevo (MÖ 2500-1700) ve Andronovo (MÖ 1700-1200) kültürlerinden özellikle ikincisinde, Türklerin ilk temsilcileri bulunmuştur. Bu bulgular ilk Türk yerleşim alanlarının bilinmesi ve buradaki yaşam biçimleri açısından son derece önemlidir.

Son buzul çağının bitişi ve MÖ 10. binden itibaren başlayan küresel ısınmaya bağlı olarak, MÖ V. binde Orta Asya'da buzlar çekilmiş, bataklıklar, göller ve ormanlar meydana gelmiş, iklim ılımanlaşmıştı. Sibirya ormanlarında yaşayan Türkler, Yontma Taş Devrini yaşıyorlar, geçimlerini avcılık ve balıkçılıkla sağlıyorlardı. Bu devirde bazı küçükbaş hayvanlar evcilleştirilmişti. Cilalı Taş Devri'ne geldiğinde bu devrin kültürünün Mançurya'dan batıda Hazar Denizi kıyılarına kadar yayıldığını görüyoruz. Cilalı Taş Devri MÖ 5000-2000 yılları arasında yaşanan ve doğu Türkistan ile Moğolistan'dan başlayan bir medeniyet dönemini ifade etmektedir.

Türkler üretim kültürlerine bağlı olarak Orta Asya'da önemli medeniyet merkezleri inşa etmişlerdir. Bölgenin en eski kültür merkezleri; Abakan bölgesi, Baykal Gölü çevresi, Altaylar (Şibe, Katanda, Başadar, Berel, Tüekta, Pazınk, Noin-Ula) ve Batı Türkistan'da Anav ve Issık Göl civarındadır. Bunlardan Abakan kültürü, Minnussinsk bölgesinde Tagar Gölü ve adasında, Altaylarda Mayemir Bozkırında görülür. Orta Asya Türk Kültürü'nün en eski kültürünü Altay-Abakan bölgesi temsil etmektedir.

Türklerin üretim kültürleri üzerinde Abakan Kültürü'nün önemli bir etkisi olmuştur. Sibiry'a'daki Orta Yenisey'de yer alan Minnussinsk'teki Abakan yöresi kültürünün başlangıcı oldukça eskidir. Burada MÖ III. binin sonları ile 1700 yılları arasında Afanasyevo ve Okuner kültürleri yaşanmıştır. Arkeolojik bulgular Tunç Devri ile ilgili bilgilere yer vermektedir. Mezarlardan çıkan kırmızı ya da beyaz bantlı çömlekler, İran'daki Sus ve Sialk ile Batı Türkistan'da yer alan Anav'daki bulguları hatırlatmaktadır. Toprak kapların yanında, bakır ve tunçtan yapılmış çeşitli silah ve süs eşyaları bulunmuştur. Bu kültür döneminde koyun ve her türlü şartlara uyabilen, dayanıklı bir at türü beslenmiştir.

Abakan bölgesinde MÖ 1700-1200 yılları arasında, Andronovo kültür hayatı yaşanmıştır. Arkeolojik kazılarda şekillendirilmiş geniş ağızlı, kulpsuz ve geometri şekilleri ile süslenmiş bakır malzemeler bulunmuştur. Taş levhalarla kaplanmış mezarlar bu dönemde görülmektedir. Bu devirde yaşayan insanlar savaşçı ve göçebedir. Batı Sibiry'a-Doğu Rusya ile Batı Türkistan'a ve güneyde Aral çöküntüsüne kadar uzanan geniş bir alana yayılmışlardır. Bu kültürün mensupları, Altay ve Tanrı Dağları'nda Hun, hatta Göktürkler çağına kadar ulaşmışlardır.

Andronovo kültürü, Yenisey civarında Karasuk kültürünün (MÖ 1200-80) ortaya çıkışı ile sona erer. Karasuk'ta bulunan mezarlar Andronovo döneminden daha fazladır. Bu mezarlar ilgili dönemde ciddi bir nüfus artışının yaşanmış olduğunu göstermektedir. Mezarlar taş levhalarla kaplanmıştır. Bu devirde yaşayan insanlar Ural Dağları'ndan Baykal Gölü'ne kadar uzanan topraklarda hayvancılık, çiftçilik ve madencilikle uğraşmışlardır.

Türklerin günlük ve askerlik hayatlarında demirin büyük etkisi olmuştur. Türklerin o dönemlerde yaşadıkları bölge, bugün dahi demir madeni bakımından çok zengindir. Türkler demir madenini bulup işlemişlerdir. Demircilik, Türkler arasında önemli bir zanaat koludur. Türk demircilerinin yaptığı kılıçlar ve sabanlar pazar yerlerinin en kıymetli metasıdır. Arkeolojik kazılardan elde edilen bulgular, demirin Türkler tarafından çok yaygın bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Arkeolojik olarak ispatlanması çok güç olmakla birlikte ham demire su verip onu çelik haline ilk dönüştürenlerin de Türkler olduğu iddia edilmektedir.

Günümüzde Türklük Bilimi ile uğraşan bilim adamları bu alandaki en eski bilgi ve belgelerin Çin'de olduğunu ifade etmektedirler. Dolayısıyla Türklerle ilgili en eski bilgi ve belgelerin daha tam olarak incelenmemiş olmakla birlikte Çince kaynaklarda yer aldığı düşünülmektedir. Çince yapılan çeviriler göstermektedir ki, Çinliler Türkleri tanımlarken onlara "demirci" sıfatı ile birlikte "Demirci Türkler" şeklinde hitap etmektedirler. Çinliler tarafından demirci sıfatının öne çıkarılması, onların Türklerin demircilikle ilgili zanaatlarına olan hayranlığının bir tezahürü olarak düşünülebilir. Türklerin demircilikle iştigal etmeleri ve bu konudaki maharetleri, Çinliler nezdinde onları diğer milletlerden ayıran bir meziyet olarak kabul edilmiştir. Ne yazık ki bu maharet, asırlar sonra batılı tarih anlayışıyla beraber yanlış ve eksik yorumlanmaya başlanmıştır. Batılı tarih anlayışı ile beraber, doğudan batıya gelen kavimlere yönelik olarak barbar yakıştırmaları başlamış ve Türklerin Avrupa'ya yayılması ile birlikte barbarlık sıfatı Türkler için kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte Türklerin tarihin en eski devirlerinden bu yana zaten demirci oldukları ve demiri kılıç ve benzeri savaş aletlerinin yapımında kullandıkları ifade edilmiştir. Türkler kendilerini savunmak için kılıç ve benzeri savaş aletleri yapmışlar ve bunları maharetle kullanmışlardır. Oysa demir sadece savaş aletlerinin hammaddesi değildir. Günlük yaşamda ve tarımsal üretimde kullanılan alet edevatlar da

yapılmıştır. Taşların üzerine yazı yazmak, taşları işlemek, kanal kazmak ya da toprağı işlemek maksadıyla kullanılan ve demirden yapılmış, neredeyse günümüzden 3500 yıl öncesine kadar giden pek çok alet ve edevata Orta Asya ülkelerinin müzelerinde rastlanmaktadır.

Hiç şüphesiz Orta Asya'nın geçmişinde bölgede yaşamış tek halk Türkler değildir. Ancak Çin kaynakları demirciliğin Türklere mahsus bir zanaat olduğunu söylediğine göre demirden yapılmış aletlerin de Türkler tarafından yapılmış olduğunu düşünmek yanlış bir çıkarım olmayacaktır. Hatta büyük bir olasılıkla bu aletleri üretenler diğer topluluklara göre daha müreffeh bir yaşam sürmekteydiler. Bu açıdan bakılınca da, üretim kültürüne dayalı bir medeniyet inşa etmiş oldukları ve başka halkların kendilerine yönelik yağma tehdidinde maruz kaldıkları da düşünülebilir. İşte bu yağma tehdidi onların kendilerini korumak maksadıyla daha güçlü ve daha dayanıklı silah üretmeleri sonucunu doğurmuş olabilir. Bu şekilde tarihi tersten okumuş oluyoruz ama böyle bir iddianın aksini de ispat edebilmenin güçlüğü ortadadır. Dolayısıyla Türklük tarihini bir bakış açısıyla barbarlık tarihinin başlangıcı olarak da kabul edebilirsiniz; üretim kültürüne dayalı medeniyet inşasının başlangıcı da kabul edebilirsiniz. Ancak Türklerin neredeyse 5000 yıla yayılan tarihi bize ikincisinin daha anlamlı olduğunu ispat için fazlasıyla yeterli olacaktır.

Türk üretim kültürünün önemli dönüm noktalarından biri de at'ın evcilleştirilmesidir. İnsanlık tarihinde ilk evcilleştirilen hayvanlar, günümüzden 9000 yıl kadar önce, keçiler ve koyunlar olmuştur. Bunu sığırlar ve domuzlar izlemiştir. En son olarak at, bir görüşe göre günümüzden 5000 yıl önce Ukrayna'da, başka bir görüşe göre ise MÖ 3500'lerde bugünkü kuzey Kazakistan'da evcilleştirilmiştir. Türklük Bilimi ile uğraşanlar Kazakistan bölgesini daha anlamlı bulmaktadırlar. Bunun için yeterli kanıtlara da sahiptirler. En önemli kanıt olarak *üzengi* üzerinde durmakta fayda vardır. Üzengi, ata ve buna benzer hayvanlara binenlerin eyer üzerindeki oturuşlarını veya duruşlarını sağlamlaştırmak için kullanılan eyerin iki yanında asılı, altı düz madeni halka'ya verilen addır. Demirci Türkler tarafından böyle bir tasarımın geliştirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Altay Dağlarının kuzeyindeki Şibe, Katanda, Başadar, Berel, Tüekta ve Pazırık kurganları ile doğudaki Noin-Ula kurganlarından at cesetleri ile birlikte eyerler, eyer altı örtüleri ve koşum takımları gibi atla ilgili çeşitli malzemeler çıkarılmıştır.

At sadece savaşmak maksadıyla evcilleştirilmemiştir. Tarımsal üretimde ve ürünlerin pazar yerlerine taşınmasında da kullanılmıştır. Ayrıca kişisel ulaşımda da kullanılmıştır. At'ın insan hayatını kolaylaştırıcı özellikleri ona ayrı bir kutsiyet atfedilmesine neden olmuştur. Türk insanının tarih boyunca at ile olan ilişkisini, bugünün teknolojik dünyasında yaşayan insanın kendi motorlu binek aracı ya da motosikleti ile olan ilişkisine benzetebiliriz. Türklerin, atı sadece bir savaş aracı olarak kullandığı şeklindeki bir söylemi bilerek ve ısrarla ön plana çıkarmak, daha çok Türklükle ilgili art niyetleri olan kimselerin işine yaramaktadır.

At'a daha rahat binebilmek için şalvar adı verilen giysiyi de tasarlayan Türklerdir. Türkler, deri ceket, pantolon ve dizlerine kadar inen kaftanlar ile bellerini kemerle sıkan ve baldırlarını kısıvrak saran meşin çizmeler giymişlerdir. Tüm bu giyim ve kuşam hem yerde ve hem de at üzerinde daha rahat bir hareket kabiliyetine sahip olabilmek içindir.

Orta Asya'daki kurganlarda yapılan kazılarda, törenlerde kullanılan altın plakayla sarılı yaylar bulunmuştur. Kurganlara konulan her şey ve ölen hükümdar ailesine mensup cesetler, ince bir altın plakayla kaplanıyordu. Batı Türkistan'daki Issık Göl civarında bulunan bir kurgandan MÖ 500-600 dönemine ait olduğu sanılan dört bine yakın altın eşya ile birlikte, üzeri altınla kaplanmış bir erkek cesedi çıkarılmıştır. Bu cesedin, başında bulunan sivri tolganın ucundan ayağındaki yumuşak çizmeye kadar altınla kaplanmış olduğu görülmüştür. Burada bulunan dört bine yakın eserin yanında, kurganın değerini gösteren bir başka bulgu ise yine bu mezardan çıkarılan gümüş bir çanaktır. Bu çanağın içinde Göktürk Alfabesinin ilkel biçimi, iki sıra halinde ve 26 harften meydana gelen bir ifade ile yazılmış kelimeler bulunmaktadır.

Türklerin altın ve gümüşü sadece ziynet eşyası olarak kullanmadıkları, kılık ve kıyafetlerinde de altın ve gümüşe ağırlık verdikleri görülmektedir. Türk geleneğinde ölenler kişisel eşyaları ile birlikte defnedildiği için Türk kurganları yüzyıllarca yağmacıların hedefi olmuştur.

Türkler halıcılığın ilk örneklerini ortaya koymuşlardır. Batı Türkistan'da kazılan bir kurgandan dünyanın en eski dokuma halısı çıkmıştır. Bu halının bir santimetrekaresinde 36 ilmek bulunmaktadır.

Türklerin toplumsal yaşam biçimleri, aile kurumuna attıkları kutsiyet, inançlarına olan bağlılıkları, kamu otoritesine olan itaatkârlıkları ancak üretim kültürüne dayalı bir medeniyet içinde var olabilecek meziyetlerdir. Türklerin bu meziyetleri adeta toplumsal bir genetik haline gelmiş ve bu genetik yapı hiç bozulmadan kuşaklar sonrasına aktarılabilmektedir. Dolayısıyla Türkler kendilerine benzeyen diğer bazı eski milletler gibi günümüzün muhafazakâr toplumları arasında sayılmaktadırlar.

Türkler için sıklıkla kullanılan göçebelik sıfatı, bu göçebeliğin neyi ifade ettiği üzerinde fazla durulmadığı için, onları anlamsız bir kalıba sokmaktadır. Türkler hiçbir zaman, sabah kalkıp rüzgârın yönüne bağlı olarak rastgele yer değiştiren başıbozuk bir topluluk olmamışlardır. Sahip oldukları hayvan sürülerinin peşinde dolaşan çobanlar da değillerdir. Bir bölgeden bir bölgeye gidilmeden önce kendi aralarında istişare etmişler, ortak karar almışlar, gittikleri yerler hakkında keşif yapmışlar, bilgi toplamışlar ve daha sonra mülklerini nakletmişlerdir. Yaşadıkları bölgelerin haritalarını çıkarmışlardır. Günümüzden neredeyse 1000 yıl önce Kaşgarlı Mahmut'un Divân-ı Lügâti't-Türk adlı eserinde yer alan haritanın mükemmelliği hâlâ göz kamaştırmaktadır.

Türkler yeni geldikleri beldede kendi düzenlerini hâkim kılmışlar ve etraftaki halklara da düzenlerini kabul ettirmişlerdir. Beraberlerinde getirdikleri geleneklerini ve üretim tekniklerini mücavir bölgelere yaymışlar, onların bilgi ve becerilerini de öğrenmişlerdir. Tüm bu birikimi gelecek kuşaklara aktarmışlardır. Taşlar üzerine yazdıkları vasiyetlerde bu hususları açıkça dile getirmişlerdir.

Üretim kültürünün en önemli göstergesi olan devlet örgütünün kurumsal yapısı, Türklerde en üst düzeydedir. Bugün yeryüzünün yaşayan en eski kurumu ve kurulduğundan bugüne kadar sahip olduğu birikimini gelenek haline getirmiş organizasyonu, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir birimi olan Kara Kuvvetleri Komutanlığı'dır. Türk kara kuvvetlerinin temeli Hun İmparatorluğu döneminde Mete Han tarafından MÖ 209 yılında atılmıştır. Türkler kendi devlet geleneklerini egemenlikleri altına aldıkları her yere götürmüşlerdir. İpek Yolu ve Baharat Yolu üzerinde 1000 yıldan fazla hâkimiyet kuran ve bu yollarda Türk dilini hâkim kılan yine Türklerdir.

Türkler, üretim kültürüne dayalı olarak medeniyet inşa etmiş milletleri idare etmişler, onların kendi örfleri ve inançlarına saygı göstermişler, bu milletlerin kendi aralarındaki ticaretin güvenliğini de sağlamışlardır. İpek Yolu ve Baharat Yolu üzerindeki pazar yerlerinin güvenliği Türkler tarafından sağlanmıştır. Bu yolları denetim altında tutan Türkler, yollardan transit geçiş vergileri ve pazar yerlerinden ise "bac" adı verilen pazaryeri vergisini tahsil etmişlerdir. Türkistan Türkçesi ile "salık" olarak adlandırılan vergi o coğrafyadaki tüm toplumların diline yerleşmiştir. Türkler kendi devlet gelenekleri içinde maliye teşkilatını en iyi kullanan ve en kapsamlı şekilde teşkilatlandıran millettir. On sekizinci yüzyılda ilk kez Türkler tarafından kullanılmaya başlanan "maliye" terimi, Arapça kökten gelmesine rağmen, Türklerin devlet geleneğinin ne derece gelişmiş olduğunun en güzel göstergesidir. On sekizinci yüzyıl aynı zamanda maliyenin bir bilim dalı olarak kabul edilmeye başlandığı yüzyıldır. Bu yüzyılda çeşitli uluslar birkaç kelimeyi bir araya getirmek suretiyle maliyeyi ifade etmeye çalışırlarken, Türkler bu sorunu çoktan çözmüşlerdir.

Türkler, kendilerinden olmayan başka milletlerin egemenlikleri altında yaşarlarken dahi devlet otoritesi ile iç içe olmuşlardır. Devleti meşru kılan iki temel olarak sayabileceğimiz ADALET ve SAVUNMA hizmetlerinin görülmesinde her zaman baş aktör olmuşlardır. Örneğin: Çin Şehirlerinin Hanları, Cengiz'in Atlıları, İran'ın Devlet Adamları, Abbasi'nin Okçuları, Timur'un Orduları, Bizans'ın Savaşçıları gibi. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere daha adil ve daha mükemmel bir devlet yönetiminin esaslarını gelecek kuşaklara aktarabilmek için taşlar üzerine kendi görüşlerini (vasiyetlerini) yazmışlardır.

6. Sonuç

Buraya kadar verilen örnekler basit yağmacı toplulukların yapabileceklerinin çok ötesindedir. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, Türk tarihi yağma kültürüne oldukça uzaktır. Türk tarihinde yağma, devlet geleneği içinde ve savaş hukukuna dayalı bir süreçtir. Yağma, Türk otoritesine gönüllü kabul göstermeyen topluluklara uygulanmış ve çerçevesi belli bir savaş tazminatıdır. Türk tarihinin bütünlüğünü bozmayacak şekilde bir bakış açısı geliştirilecek olursa, tarih boyunca Türklerin birbirini izleyen ve her dönem tekemmül eden bir devlet ve toplum geleneğinden geldiği görülür. Devlet geleneği ise kamu hukukunu işaret eder. Kamu hukukunun olduğu yerde yağma, hukuk dışıdır. Ya da adalet mülkün temelidir. Kısaca, Türk Tarihi Üretim Kültürünün Tarihidir...!

Hun İmparatoru Teoman Han'dan itibaren günümüze kadar geçen neredeyse 1250 yıllık süre Türklerin inişli çıkışlı tarihlerinin en çok bilinen bölümünü oluşturmaktadır. Asya'nın en doğusundan Orta Avrupa'ya kadar uzanan coğrafyada Türk kültürü ile tanışmamış topluluk neredeyse kalmamıştır. Bu coğrafyada Türklerle uzlaşan topluluklar günümüze kadar varlıklarını bir şekilde sürdürebilmeyi başarmışlardır. Buna karşın, Türkleri karşılığın alan pek çok topluluk kendi medeniyetlerinin sonunu hazırlamıştır. Zaman zaman zenginliğiyle göz kamaştıran bir Türk devletinin bazen sefaletle sonuçlanan ancak hemen ardından daha zengin yeni bir Türk devletiyle devam eden geleneği, Türk kültürünün en belirgin özelliklerinden birini ortaya koymaktadır. Refah ile sefalet arasında, çokluk ile hiçlik arasında dahi otoritesiz kalmamak yani "Devlet"siz olmamak...

Türklerin bu otorite aşkı ve kendi aralarındaki hiyerarşiye olan gönülden bağlılıkları nedeniyle tarih onlarca Türk devletinden bahsetmektedir. Hatta pek çok Türk devleti başka Türk devletlerinin devamı, bazen de ne yazık ki bir kısmının sonu olmuştur.

Türklük Bilimi içinde Türklerin sahip olduğu üretim kültürü ve bu kültüre bağlı olarak kurdukları kamu düzeni içindeki yapılarını analiz edebilmek gerçekten ciddi ve disiplinli bir çalışma gerektiren bir alandır. Öncelikle her türlü ön yargıdan uzak ve bağımsız bir çalışma gerektirdiği için böyle bir alanda çalışma yapmak pek çok akademisyen açısından cazip görülmemektedir. Ayrıca uzak geçmişi incelemek ve bulunduğu coğrafyanın dışında saha çalışmalarına dâhil olmak son derece meşakkatli (!) ve pahalı bir süreçtir. Ülkemizde akademik personele ödenen ücretlerin düşüklüğü nedeniyle akademik tatmin anlayışı olması gerekenin ötesine geçmiş ve akademisyen kendi ön yargılarını ve inanışlarını başkalarına kabul ettirebildiği ölçüde mesleki tatmin elde eder hâle gelmiştir. Oysa Türklük Bilimi denilince anlaşılması gereken, Türklerin (yani bizim) kendisini bilmek ve anlamak değil midir? O halde bunu en iyi yapabilecek olan ve Türklüğün mirasını bugüne taşıyan Anadolu Türklerinin işe sahip çıkması ve en meşakkatli süreçleri göze alarak, Türklük coğrafyasının tamamında saha çalışmaları yapabilecek tam donanımlı kadroları yetiştirmesi gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden beklenen ise bu sürece önderlik etmesi ve mali destek sağlamasıdır.

Yirmi birinci yüzyılda Türklerin üretim kültürü ve devlet geleneğine yönelik çalışmalara daha fazla yer verilmelidir. Bu alanda yapılan ve yapılacak olan her bir çalışma kendi devlet geleneğimizi yaşatabilmenin ve üretim kültürümüzü gelecek nesillere aktarabilmenin en güzel

yoludur. Dünyanın en büyük on yedinci ekonomisi olmakla birlikte, bu birikimi geçmişteki yağma geleneğine bağlayan, sanayi devrimi dışında kalmanın bedelinin sömürge haline gelmekle ödenebileceğine inanan, Türkleri başıboş göçebeler ve barbarlar olarak tanıtan Batı tezlerine sahip çıkan ve maalesef kendini Türk kimliği içinde kabul eden aşağılık kompleksi içindeki karanlık zihniyetlere karşı, Türk tarihi içinde yer alan yerleşik medeniyetlerin ve onların müreffeh yapısının hatırlatılmasında fayda bulunmaktadır. Bu maksatla Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Moğolistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan ve Hindistan'da yer alan tarih müzelerinin ve ören yerlerinin uluslararası tanıtımına önem verilmelidir. Orta Asya'da yapılacak tüm arkeolojik çalışmalarda Türkiyat tabanlı sosyologlar, tarihçiler ve iktisatçılar ortak hareket etmelidirler. Türkler yirmi birinci yüzyılda ekonomik olarak tekrar eski güçlerine kavuşurlarken, sahip oldukları geçmiş birikimini kaybetmemeli ve gelecek kuşaklara daha sağlıklı olarak aktarabilmelidirler. En azından, daha tarih sahnesine 230 yıl önce çıkan ama bugün kendilerini mevcut yeryüzü medeniyetinin asıl sahibi sanan insan topluluklarına karşı söyleyebilecek daha çok söz ve gösterebilecek daha çok kanıt ihtiyacımız olduğu gerçeğini unutmamak tüm Türk aydınlarının ortak sorumluluğudur.